

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Ivan Šuša
Článok / Article: Príspevok Silvia Berlusconiho k transformácii
stredopravicových strán a hnutí v Taliansku
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov –
UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences
and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

ŠUŠA, I. 2014. Príspevok Silvia Berlusconiho k transformácii stredopravicových strán a hnutí v Taliansku. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 17, č. 1, 2014. ISSN 1335 – 2741, s. 163-177. Dostupné na internete:

<http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2014/SUSA.pdf>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

PRÍSPEVOK SILVIA BERLUSCONIHO K TRANSFORMÁCII STREDOPRAVICOVÝCH STRÁN A HNUTÍ V TALIANSKU

SILVIO BERLUSCONI'S CONTRIBUTION TO THE TRANSFORMATION OF CENTER-RIGHT PARTIES AND MOVEMENTS IN ITALY

Ivan Šuša*

ABSTRACT

The aim of this study is to describe the contribution of Italian politic, ex-prime minister, businessman and owner of principal privat medias S. Berlusconi to leadership of right-wing political space in Italian party system after year 1993. The party and political system before 1993 was characterized by activities and governs of tradicional political parties – Cristian democracy (Democrazia Cristiana) and Socialist party (Partito Socialista Italiano). The author analyses Berlusconi's political acitivity from year 1994 (after corruption scandal Tangentopoli) until 2013 with the particural accent on his political parties and coalitions – The Forza Italia Political Moviment (Forza Italia), House of Freedom (Casa della libertà) and People of Freedom (Popolo della libertà). The study is based mainly on relevant political and scientific Italian sources (G. Sartori, G. Pasquino, A. Amadori etc.) and expresses a special interest about „new“ policy of S Berlusconi (Forza Italia with other parties in coalition – National Alliance – Alleanza nazionale of G. Fini and Lega Nord of U. Bossi). In June 2013 Berlusconi announced the upcoming revival of Forza Italia. The new Forza Italia was launched on 18 September 2013.

Key words: party system, political system, Italy, Silvio Berlusconi, right wing parties

Úvod

V posledných dvoch decéniách minulého storočia, najmä po nevydarenom pokuse o tzv. „historický kompromis“ medzi kresťanskou demokraciou a komunistickou stranou, ovplyvnili taliansku politiku dve významné štátnické osobnosti – prezidenti **E. Berlinguer** (ktorý sa v najvyššej politike pohyboval už

---

* PhDr. Ivan Šuša, PhD. pôsobí ako talianista a vedúci Katedry translitológie, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, ivan.susa@umb.sk.

oveľa skôr) a **S. Pertini**. Tieto osobnosti, ktoré boli svojou charizmou a predchádzajúcou úspešnou politickou a diplomatickou kariérou predurčené stať sa lídrami krajiny, sa však mohli pohybovať len v medziach, limitovaných kompetenciami prezidenta republiky. Pre taliansku politiku bol preto určujúcim faktorom výsledok parlamentných volieb a následné vytvorenie novej exekutívy. Vo voľbách v roku 1983 sa doslova prepadla kresťanská demokracia (nezabúdajme, že v uvedených voľbách získala len necelých 33 percent hlasov, čo bol najhorší volebný výsledok od roku 1948) a do funkcie premiéra zasadol socialista **B. Craxi** – „dynamický až agresívny politik s monarchistickými sklonmi“ (Procacci, 1993, s. 386). Je pravda, že práve počas jeho vlády sa Taliansko stalo piatou hospodársky najsilnejšou krajinou sveta, na druhej strane však začala bujnieť korupcia, mafiánske praktiky a objavili sa i hospodárske a politické škandály obrovských rozmerov. Táto situácia viedla k ťažkej kríze režimu, ktorá nastala v roku 1992 a ukončila tzv. „prvú republiku“. Škandál *Tangentopoli* (z tal. *tangente* – úplatok, finančný podiel – a zo starogr. *polis* mesto, štát, metaforicky – „štát úplatkov), spôsobil definitívny koniec legitímnosti dovtedajších politických autorít v Taliansku a paralyzoval dovtedajší partokratický aparát.¹ Škandál *Tangentopoli* (resp. Hnutie Čisté ruky) prakticky viedol k rozkladu a pádu vtedajšej kresťanskej demokracie a socialistickej strany.

Radikálne sa zmenil aj mechanizmus formovania koalícií. Strana stredy – Kresťanská demokracia (v tal. *Democrazia Cristiana*, DC), fakticky nepretržite prítomná vo vláde niekoľko desaťročí a jedna z „najvýznamnejších“ negatívnych exponentiek škandálu spolu s ďalšími stranami poslednej koalície „starého režimu“, známej ako *pentapartito*, (vládna koalícia v rokoch 1980-1992, zložená z piatich politických strán) demonštrovala neschopnosť prispôbiť sa novým potrebám národnej a svetovej reality. Po páde Berlínskeho múru a následného pádu stredoeurópskych a východoeurópskych komunistických režimov, Talianska komunistická strana (v tal. *Partito Comunista Italiano*, PCI), „vždy protisystémová strana“ (porov. Sartori, 2005), pochopila, že je potrebná radikálna reforma jej základných princípov, aby sa adaptovala v zmenenej svetovej situácii. Taliansky politický systém sa v období studenej vojny, v ktorom

---

¹ Korupčný škandál prepukol vo februári 1992 v Miláne. Do aféry boli zapletení politici, vysokí štátni úradníci, manažéri a súkromní podnikatelia. V roku 1993 požiadali sudcovia parlament, aby zrušil imunitu 54 poslancov kresťanskej demokracie, 42 socialistickým poslancov a ďalším 17 poslancov z iných strán.

bola kresťanská demokracia stále vo vláde a komunistická strana stále v opozícii, definitívne skončil a zanechal miesto novým typom strán a koalícií (porov. Prando-Šuša, 2011).

1 Vstup Berlusconiho do politiky – hnutie *Forza Italia* ako protipól tradičných politických strán

Nedôveru voličstva k tradičným politickým stranám a v širšom kontexte i k ideológiám – hlavne k už spomínanej kresťanskej demokracii a k socialistom – ďalej prebujnenú korupciu a početné politické a ekonomické škandály, využil dovtedy v politike nepôsobiaci mediálny magnát a veľkopodnikateľ **S. Berlusconi**. Jeho marketingoví odborníci mu vytvorili imidž úspešného veľkopodnikateľa, ktorý sa vlastnými silami a schopnosťami vypracoval na mediálneho magnáta, hovoril rečou ľudu, mal charizmu, vyznával tradičné hodnoty, a keďže nepôsobil v politike, nebol zaťažovaný žiadnymi kauzami. Pre voliča, unaveného agendou dvoch ideologických pólov, ktoré sa v Taliansku od skončenia druhej svetovej vojny až po deväťdesiate roky dvadsiateho storočia cyklicky striedali vo vláde, predstavoval tzv. novú politiku, nówum a nádej na zmenu. Na svoju autopropagandu, logicky, využil vlastné médiá (medzitým prepísané na členov rodiny), ktoré mu počas nasledujúceho dvadsaťročia (t. j. prakticky až dodnes) zabezpečovali pozitívny obraz a selektovali správy.

Prvým politickým vystúpením (vtedy ešte magnáta spoločnosti *Fininvest*), ktorým sa snažil upozorniť na svoju osobu, bolo nepochybne jeho vyhlásenie k administratívnym voľbám v roku 1993 – o najvyššie posty v hlavnom meste Rím bojovali líder neofašistov **G. Fini** a predstaviteľ strany zelených, bývalý radikál a ľavičiar **F. Rutelli**. **Berlusconi** sa vyjadril, že v prípade, keby bol občanom mesta Rím, určite by vo voľbách hlasoval za **Finiho**. Už toto vyhlásenie (vtedy ešte nepolitika) znamenalo budúcu **Berlusconiho** politickú a ideologickú orientáciu. V uvedenom roku začal spolu s ďalšími manažérmi spoločnosti *Fininvest* budovať „asociáciu za dobrú vládu – *Forza Italia!*“ a sériu tzv. klubov (militantných organizácií, ktoré podliehali Národnej asociácii klubov *Forza Italia*), ktoré tvorili organizačnú a štrukturálnu bázu na vznik nového politického subjektu. Úlohou klubov bolo rekrutovať čo najviac možných sympatizantov a prostredníctvom už vtedy silných **Berlusconiho** médií vytvárať politickú propagandu jemu a novému subjektu. Samotný politický subjekt vznikol 18. januára 1994 a okrem **Berlusconiho** mal ďalších štyroch zakladajúcich členov.

Taliansky politológ **P. Ignazi** v tejto súvislosti uvažuje o troch úrovniach

fungovania a riadenia subjektu *Forza Italia* – ako politické hnutie, klub(y) a parlamentná strana. Pri pojme politické hnutie zdôrazňuje, že nejde o hnutie v klasickom ponímaní s tzv. otvorenou rekrutáciou, ale o „skupinu osôb, ktoré si vyberá priamo **Berlusconi**“. Hnutie je podľa Ignaziho „vytvorené lídrom, financované lídrom, členovia osobne závisia od lídra a sú spojení pracovnými vzťahmi“ (Ignazi, 2008, s. 56) – išlo takmer výlučne len o ľudí zo spoločnosti *Fininvest* a celkovo z ekonomického prostredia, ktoré riadil priamo **Berlusconi**. *Forza Italia* mala už pri svojom vzniku špecifické charakteristiky: bola nepochybne charizmatickou stranou (stranou lídra); stranou, založenou na vertikálnom rozdelení a riadení, kde všetky rozhodnutia prijímal predseda strany (formálne existoval tzv. predsednícky výbor, aj ten však viedol **Berlusconi** a prijímal rozhodnutia); marketingovou stranou (za pomoci tzv. image-makerov a marketingových odborníkov, ktorí formovali imidž strany, lídra a nasadzovali politickú agendu) a napokon stranou, riadenou ako podnik, resp. firma (zaužívaná a dodržiavaná podniková hierarchia a prísne vyžadovaná vnútorná stranícka disciplína). Podľa **M. Caliseho** až s príchodom **Berlusconiho** „sa pravica stala súčasťou straníckeho systému tak ako v ďalších západných demokraciách“ (Calise, 2010, s. 12). Autor stranu nazýva jednoznačne „personálnou stranou“ a vymedzuje ju silným činiteľom – nespochybniteľným lídrom **Berlusconiom**.

Aj keď sa vo voľbách **Berlusconi** jasne politicky vymedzil ako predstaviteľ a zjednocujúci činiteľ pravice (ako líder), pre samotnú funkciu premiéra potreboval získať ešte širší volebný elektorát ako len prívržencov jeho novovzniknutej *Forza Italia*. Od kritiky ľavice a komunistov, ktorou nešetril protivníkov (mimochodom, tá sa v jeho agende a politickej komunikácii objavuje nepretržite až dodnes v binarite vzťahov „červení“ verzus „modrí“), musel osloviť i národne a nacionalisticky zmýšľajúcich voličov. Netreba zabúdať, že práve v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia začal v Taliansku tento fenomén nadobúdať výrazné rozmery – pod rúškom tzv. regionalizmu sa opätovne otvoril starý problém „bohatý sever proti chudobnému juhu“. Začali vznikať regionálne ligy, ktoré prerástli do vzniku Ligy Severu. Na túto novú politickú realitu musel reagovať aj **Berlusconi** a do svojej koalície prizval **Bossiho** Ligu Severu. Ako pripomína slovenský politológ **S. Krno**, „úspech tejto v Európe neštandardnej strany a vidina dezintegrácie Talianska šokovali mnohých v republike i v zahraničí. Napriek tomu, že sa stále formuje a občas ju trápí rivalita vodcov, ostáva relatívne kompaktnou politickou silou“ (Krno, 2006, s. 114). Okrem ligistov oslovil aj exponentov Národnej aliancie, ktorá má svoje ideové a

ideologické korene v **Mussoliniho** Talianskom sociálnom hnutí (*Movimento Sociale Italiano, MSI*). „O úspechu projektu rozhodli vonkajšie okolnosti: predovšetkým rozklad starého režimu a relatívna neskorumpovanosť MSI, postfašistická Národná aliancia sa tak mohla stať dôležitým článkom vznikajúceho antipostkomunistického hnutia“ [...] a aby formácia MSI-AN v spolupráci s *Forza Italia* získala koaličný potenciál. (Strmiska a kol., 2005, s. 92). *Forza Italia* si počas svojho pôsobenia hľadala svoj koaličný potenciál podľa regionálneho princípu – to znamená, že na severe krajiny sa spájala s ligistami, na juhu s Hnutím pre autonómie (*Movimento per le Autonomie, MPA*). Autorský tandem **L. Ceccarini** a **I. Diamanti** v tejto súvislosti hovorí o tzv. neo-teritorializácii politiky (porov. Ceccarini, L. – Diamanti, I., 2011).

Takto koncipovaná koalícia na čele s **Berlusconiom** – ako predsedom vlády a aj lídrom pravice zároveň – rozšírila pod vplyvom Ligy a neofašistov svoju doterajšiu agendu o problém imigrantov (najmä z Afriky, ale aj z krajín bývalého východného bloku, ktoré ešte v tom čase neboli súčasťou Európskej únie). **Berlusconi** však potreboval získať aj hlasy z juhu krajiny, tých oslovil aj napriek účasti Ligy Severu vo vláde svojou (navonok) katolícky založenou politikou a snahou vymedziť sa ako zjednotiteľ krajiny.

Štatút *Forza Italia*, ktorý bol viackrát modifikovaný a doplnený, najmä v roku 1998 a neskôr v roku 2004, hovorí o uvedenom subjekte ako o hnutí, asociácii občanov, ktorých spájajú demokratické katolícko-liberálne tradície a ktorí sú vo svojej politickej činnosti inšpirovaní istými univerzálnymi hodnotami, ako sú napr. sloboda, spravodlivosť či solidarita. Zaujímavosťou je, že do subjektu mohli vstúpiť ako členovia „talianski občania, ktorí dovŕšili vek minimálne 14 rokov“. *Forza Italia* tak v sebe nedemokraticky zoskupila len občanov Talianska (nie cudzincov) a deti (!) Štatút okrem toho definoval štruktúru hnutia, orgány na celoštátnej, regionálnej a na miestnej úrovni. Za hlavné orgány boli určené národný kongres (v našom ponímaní zjazd, kongres, snem), predseda, Národná rada, Výbor predsedníctva a Konferencia regionálnych koordinátorov. Na kongrese (ktorý o. i. volí i predsedu, členov predsedníckeho výboru a 50 členov Národnej rady a schádza sa každé tri roky) sa podľa stanov zúčastňujú s právom voľby automaticky aj členovia parlamentu a europarlamentu a členovia ďalších zložiek na regionálnej, okresnej a na miestnej úrovni, aj predsedovia vyššie spomenutých *Clubs* a zástupcovia skupín Mladí za slobodu (*Giovani per la Libertá*), ženskej straníckej organizácie (*Forza Italia Azzurro Donna*) a organizácie dôchodcov (*Forza Italia Seniores*). Mimochodom, v štruktúre sa v časti „koordinácia na národnej úrovni“ nachádza aj špeciálne špecifikovaná

oblasť, venovaná komunikácii a imidžu, čo dokazuje dôležitosť, akú strana venovala tejto otázke.

Ako sme už načrtli, na volebnú kampaň využil **Berlusconi** svoje médiá a propagandistickú brožúrku, ktorú dostali všetci občania poštou. V nej vysvetlil dôvody, prečo sa rozhodol vstúpiť do politiky, a to prostredníctvom sémantickej manipulácie vopred pripravených krátkych a jednoznačných komunikátov (z obsahového a z formálneho hľadiska) a s použitím zrozumiteľného jazyka pre všetky vzdelanostné a sociálne kategórie potenciálneho elektorátu. V **Berlusconiho** prejavoch prevládali po vstupe do politiky nasledujúce témy: zamestnanosť, imigrácia nelegálnych prisťahovalcov, kriminalita a prostitúcia (ako dôsledok prítomnosti spomenutých imigrantov) a znižovanie daňového zaťaženia. Tieto témy potom rozvíjal nielen v politických prejavoch, no nasadzoval ich aj ako stranícku agendu v politickom boji proti opozícii – a to často ako binaritu, teda napr. zamestnanosť verzus prisťahovalectvo (vo význame imigranti berú prácu Talianom a pod.) Vo väčšine prejavov využíval aj autoprezentáciu (vlastné úspechy, vlastné návrhy riešení), resp. prezentáciu strany. V jeho prejavoch dochádzalo k manipulácii aj na úrovni témy, najmä ponúkaním čiastkovej informácie, teda nie vo svojej celistvosti, ale v selektovanej forme, napr. „ak vyhrá ľavica, už nikdy viac nebudú voľby“ a podobne. Politológ **N. Bobbio** (Bobbio, N. – Matteucci, N. – Pasquino, G., 2004) v tejto súvislosti hovorí o tzv. princípe deformácie a čiastkovosti informácie či témy – a to ako o forme manipulácie na úrovni témy. Tento spôsob má nepochybne blízko k insinácii, teda použitiu vedomej lži na presvedčenie adresáta.

Berlusconi sa aj vďaka novej komunikácii prvá volebná kampaň očividne vydarila, vo voľbách 27. 3. 1994 dokázal presvedčiť voličov (vyhral voľby s 21-percentnou podporou verejnosti), ktorí sa v minulosti nachádzali skôr v stredovom, resp. stredopravicovom priestore, najmä bývalých voličov kresťanskej demokracie, ako aj „nových“, resp. dovtedy nerozhodnutých voličov, podnikateľov a živnostníkov. Vysoké percento voličstva mal však aj medzi mladými, ženami a seniormi. Na severe krajiny a na Sicílii získal vyšší počet hlasov, ako bol celoštátny priemer, približne rovnaký počet ako celoštátny priemer mal v centrálnej časti krajiny a na juhu Apeninského polostrova. Už od začiatku jeho vstupu do politiky sa však negatívne hodnotil jeho možný konflikt záujmov (senátori **G. Pasquino** a **S. Passigli**), prepojenie ekonomickej, mediálnej a politickej moci. Ako píše vo svojej knihe *Sultanát* **G. Sartori**, nie je podstatná veľkosť **Berlusconiho** majetku, ale jeho pôvod a strategické

umiestnenie (porov. Sartori, 2009).

Magnátovi sa nakoniec podarilo zostaviť prvú vládu (trvala od 10. 5. 1994 do 17. 1. 1995), v ktorej zohrávala dôležitú a určujúcu úlohu jeho *Forza Italia*, do koalície si prizval aj Národnú alianciu (AN), kresťanských demokratov (*Unione dei Democratici Cristiani – UDC* a *Centro cristiano democratico – CCD*) a Liga Severu (*Lega Nord*). Už v prvej vláde ponúkol dominantné vicepremiérske miesto **R. Maronimu**, ktorý sa neskôr vyprofiloval v Lige Severu ako predseda a líder. Zaujímavosťou je, že členom vlády sa stal berlusconiovec **G. Letta**, strýko neskoršieho premiéra **E. Lettu** (ktorý sa však pohyboval v stredoľavicovom politickom priestore a napokon aj vstúpil do ľavicovej Demokratickej strany). Vnútorne boje v koalícii, nesúrodosť jednotlivých politických subjektov, neochota komunikovať a plniť vládny (a nielen úzko stranický) program viedli k pádu vlády. Tej sa napokon **Berlusconi** chopil opäť v období od 11. júna 2001 až do 23. apríla 2005 a potom po predĺžení mandátu až do 17. mája 2006. V období po roku 2001 dal v jednotlivých vláдах výrazný priestor aj ligistovi **U. Bossimu** a vtedajšiemu neofašistovi **G. Finimu**. **Berlusconi** si totiž začal uvedomovať, že *Forza Italia* nedokáže pokryť celý stredopravicový priestor a snažil sa združiť viaceré politické subjekty do jednej entity. Rovnaké tendencie sa začali uplatňovať aj v stredoľavicovom priestore, musel teda promptne reagovať na vzniknutú situáciu.

2 Potreba zjednotenia pravice a Berlusconiho líderstvo. Projekty Dom slobôd a L'ud slobody

Politický projekt **S. Berlusconiho** vytvoril jednotný pól stredopravice, ktorý bol predtým len v rovine možných úvah, sa napokon podarilo realizovať. Prvým zjednocujúcim a transformačným projektom bol nepochybne vznik Domu slobôd (*Casa delle libertà*) v roku 2000 a zároveň reakciou na ľavicové zoskupenie *Ulivo* (neskôr *L'Unione*), ktoré presadzovalo za lídra **F. Rutelliho**. Z zjednotenie relevantných pravicových a stredopravicových strán prinieslo **Berlusconiemu** možnosť realizovať reformy (v oblasti školstva – reforma **Moratti**, trhu práce a dôchodkov či v oblasti spravodlivosti – reforma **Castelli**), musel však ustúpiť politickým partnerom, najmä ligistom, a prijímať legislatívu, ktorá kopírovala ich volebnú agendu. Takto vznikla reforma *devolution*, ktorá dala silné právomoci regiónom či kontroverzný zákon **Bossi-Fini** o imigrácii. Aj kvôli tomuto represívnemu zákonu vyústila imigračná politika do brutálnych rozmerov, ktorých dôsledky sme mali možnosť vidieť aj tento rok v Lampeduse.

Vnútrostranícke boje a zápas o ideovú priezračnosť viedol stredopravicové zoskupenie strán (stále pod vedením **Berlusconiho**) k vzniku subjektu Ľud slobody (*Popolo della libertà* (v skratke PdL).² To porazilo v roku 2008 stredoľavicové a ľavicové sily, ktoré v období vlády premiéra **R. Prodiho** prechádzali vnútornou krízou. Nosnou súčasťou PdL sa stala pôvodná *Forza Italia*, Národná aliancia (*Alleanza Nazionale*, AN), Únia kresťanských demokratov a demokratov stredu (*Unione dei Democratici Cristiani e dei Democratici di Centro*, UDC) a Liga Severu – Hnutie za autonómiu (*Lega Nord – Movimento per l'Autonomia*)³. **Berlusconi** tak dokázal zjednotiť strany a hnutia konzervatívneho prúdu, neofašistov a „autonomistov“ a stal sa jednoznačným a nespochybniteľným lídrom celého stredopravicového priestoru.

Jednotné a stabilné stredopravicové zoskupenie dalo občanovi z hľadiska hodnôt, princípov, programov a homogénnosti jednotlivých strán a ich tendencií, ideu dohody, konsenzu a harmónie. Ľavicové sily, naopak, vo volebnej súťaži nepresvedčili o tom, že dokážu byť rovnocennými súpermi stredopravice. Kríza viedla k vytvoreniu novej politickej stredoľavicovej strany Demokratická strana (*Partito Democratico*, PD). Je zreteľné, že zoskupenie **S. Berlusconiho** získalo dôveru občanov aj v dôsledku chýbajúcej nejednotnosti a jasnej vízie v ľavicovom spektre – to ukázalo svoju slabosť v riešení viacerých otázok domácej, ale i zahraničnej politiky. Nestabilná situácia vnútri ľavice bola spôsobená prítomnosťou strán a hnutí tzv. radikálnej ľavice, ktoré vytvárali prekážky **Prodiho** vláde ako celku. Preto sa súčasná Demokratická strana rozhodla politicky nespolupracovať s touto „problematickou“ časťou predchádzajúcej vlády (porov. Ignazi, 2008).

Berlusconi sa snažil osloviť aj radikálnych voličov a začal spolupracovať so stranami, inšpirovanými neofašistickou ideológiou, napríklad Nová sila (*Forza Nuova*), Sociálne hnutie Trojfarebný plameň (*Movimento Sociale Fiamma Tricolore*), Sociálny národný front (*Fronte Sociale Nazionale*), Národná pravica (*Destra Nazionale*) a Sociálny čin (*Azione Sociale*). Pripomíname, že posledne menovanú stranu založila diktátorova vnučka **A. Mussoliniová** v roku 2003 a jej

---

² Pôvodný názov Berlusconiho koalície bol Ľud slobôd (v tal. *Popolo delle libertà*). Od marca 2009, keď vznikla nová jednotná stredopravicová strana (a nie koalícia) Ľud slobody (v tal. *Popolo della libertà*), sa uvádza v jednotnom čísle (t. j. slobody, nie slobôd).

³ Hnutie za autonómiu (v tal. *Movimento per le Autonomie*) podpísalo vo februári 2006 s Ligou Severu Zmluvu za autonómiu (v tal. *Patto per le Autonomie*) a zúčastnili sa spoločne na parlamentných voľbách v roku 2006.

základnou ideológiou sa stal národný konzervativizmus s cieľom zachovávať národnú identitu, tradíciu a suverenitu talianskeho ľudu. V parlamentných voľbách v roku 2006 sa Sociálny čin (vtedy sa volal Sociálna alternatíva) spojil ďalšími stranami vtedajšej stredopravicovej koalície Dom slobôd (*Casa delle libertà*), dnešný *Popolo della libertà*, ktorý medzičasom nadobudol status politickej strany. V dôsledku silných polemík a diskusií, týkajúcich sa jednotlivých kandidátov extrémnej pravice, strana nezískala dôveru občanov a ich podporu – výsledkom bolo, že **Mussoliniovej** strana sa nedostala do parlamentu. Po páde **Prodiho** vlády otvorila dialóg s **Finiho** stranou Národná aliancia, postupne pretransformovanou na stranu s demokratickými základmi a princípmi. V posledných voľbách sa Sociálny čin stal súčasťou jednotného **Berlusconiho** stredopravicového projektu *Popolo della libertà* a získal jedno kreslo v parlamente. Je škandalózne, že **Mussoliniová** dostáva v tamojších masovo-komunikačných prostriedkoch veľký mediálny priestor. Aj napriek tomu, že v strane nemá výraznú moc, bežne sa vyjadruje k politickým otázkam ako členka PdL, resp. pravice. Pri narastajúcich hrozbách extrémnej pravice z ďalších európskych krajín (Francúzsko, Benelux a i.) je propagovanie **Mussoliniovej** myšlienok nebezpečné a neprijateľné. Súhlasíme s názorom autorskej dvojice **J. Ušiak – P. Nečas**, ktorí v súvislosti s hrozbami extrémizmu uvádzajú, že „komunikačná stratégia, vysvetľovanie dezinformácií, obhajovanie demokratických pravidiel riešenia a poskytovanie alternatív dokáže účinne zamedziť šíreniu extrémizmu“ (Ušiak, J. – Nečas, P., 2011, s. 43).

Na doplnenie ešte dodajme, že **Berlusconi** „odstavil“ zo svojich radov silnú osobnosť **G. Finiho**, jeho Národná aliancia totiž ukončila svoju činnosť ako samostatná strana v marci 2009, keď sa zlúčila PdL.

3 Od zjednotenia k štiepeniu. Berlusconiho strata pozícií

Zjednotený stredopravicový politický priestor, ktorý dlhodobo lídersky obsadil **Berlusconi** s CdL a s PdL, sa začal postupne rúcať. Jednotlivé subjekty v ňom začali bojovať o svoju dominanciu a hlavne – krajina sa pod jeho premiérskym vedením začala dostávať do zlej finančnej situácie, na čo dlhodobo upozorňovala aj Európska únia. Nemenej dôležitým politickým faktorom boli **Berlusconiho** ekonomické, politické, právne a morálne škandály, ktoré otriasli nielen jeho líderskou pozíciou v PdL, ale i pozíciou celej pravice (nehovoriac o jeho nepopularite na európskom poli). Postupne z vulgarizoval politickú kultúru do takej podoby, aká nemala v demokratických krajinách EÚ obdobu.

Berlusconi teda musel akceptovať dohodu takmer celého talianskeho politického spektra a stiahnuť sa do úzadia. Podporil nástupnícku centristickú úradnícku vládu **M. Montiho**, ktorú nechal vykonať drastické a nepopulárne ekonomické opatrenia. V snahe dostať sa opätovne k moci oportunisticky sťahol podporu vláde a spôsobil jej pád. Jeho hlavným cieľom bolo vyhrať voľby s ľuďmi slobody. Tentoraz mu však už nešlo len o zotrvanie na líderskej pozícii PdL a stredopravice, ale hlavne o jeho ďalšie možné pôsobenie či nepôsobenie v politike – jeho škandály, nezdravé ekonomicko-politické prepojenia (nezabúdajme na jeho právoplatné odsúdenie za daňové úniky⁴ a obvinenia v ďalších kauzách a škandáloch) a intenzívny negatívny tlak zo zahraničia (hlavne európsku lídri a predstavitelia medzinárodného bankového sektora) už nadobudli také rozmery, že začal strácať aj svoju doteraz silnú a neotrasiteľnú pozíciu predsedu strany a potenciálneho budúceho premiéra na ďalšie funkčné obdobie.

Voľby v roku 2013 však dopadli pre **Berlusconiho** rozpačito. Muž, ktorý v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia bojoval proti partokracii a bol symbolom novej politiky, založil svoje pôsobenie na rovnakých princípoch, používal rovnaké inštrumenty ako jeho predchodcovia, proti ktorým sa postavil. Počas celého svojho vládnutia ponechal stranícku politiku (spolu so svojimi vybranými lojálnymi poslancami) v prepojení s ekonomickým prostredím, ba dokonca začal ostrý a útočný boj so súdnou mocou, čo je na doterajšie európske politické štandardy neprijateľné. **Berlusconi** sa stal agresívnym politikom, ktorého cieľom bolo dokázať svoju nevinu, obviňovať sudcov zo zaujatosti a ľavicu zo zneužívania kauzy *Mediaset* (za ktorú bol odsúdený) na vlastné politické účely. Táto personalizácia problému mu priniesla aj úbytok voličstva a zároveň znamenala začiatok diskusií o hľadaní nového lídra (takéto

---

⁴ Pozornosť vyvolala najmä kauza *Mediaset*, a to na nasledujúcej osi: vytvorenie tzv. čiernych fondov, krátenie daní, nafúknutie nákupných cien televíznych práv, z ktorých časť sa potom vracala Berlusconiemu cez off-shore spoločnosti. Aj keď sa jeho prominentní obhajcovia F. Coppi a N. Ghedini snažili minimalizovať expremiérovu vinu výrokmi typu „*Berlusconi bol od roku 1994 v politike a nezaoberal sa riadením spoločností*“ (Coppi dokonca na súde citoval F. Tata, zodpovedného za spoločnosť *Mediaset*, že „s Berlusconiem bolo ťažké sa čo i len fyzicky skontaktovať, dalo sa s ním hovoriť len telefonicky, aj to len o veľmi všeobecnej stratégii“), súd však nepresvedčili. Berlusconi vinu absolútne necíti, naopak, súdnicstvo obviňuje zo sprisahania proti nemu, trestné stíhanie nazýva „politickými procesmi“ a dobrovoľne sa nechcel vzdať ani pozície senátora. Podporu mu stále vyjadrujú aj zmanipulované spriaznené médiá.

diskusie dovtedy neboli možné, preto ich treba vnímať pozitívne). **Sartori** pripomína, že nejde o to, či „**Berlusconi** vládol dobre alebo zle, možno vládol výborne. Problém je v tom, či vládol korektne podľa pravidiel tzv. *dobrej demokracie*“ (Sartori, 2004, s. 126).

Berlusconioho agendu novej politiky, pretransformovanej do tzv. antipolitiky, však mimoriadne úspešne po voľbách prebral líder Hnutia piatich hviezd (*Movimento Cinque Stelle, M5S*) **B. Grillo** – populárna osobnosť z nepolitického prostredia s výrazným rečníckym talentom, s radikálnym programom a s novým spôsobom komunikácie, ktoré mu priniesli prívlastok „populista“. Ten z **Berlusconioho**, ako aj z ďalších súčasných predstaviteľov, urobil „starých“ politikov, ktorých éra sa skončila. Ako faktický víťaz volieb **Grillo** odmietol akúkoľvek spoluprácu s PdL a aj s jej lídrom.

4 Spojenie s ľavicou. Začiatok Berlusconiho konca?

Keďže **B. Grilla** odmietla do novej koalície rovnako pravica, ako aj ľavica **Berlusconi** si potreboval zabezpečiť účasť vo vláde, obe doterajšie politické protipóly sa rozhodli vytvoriť spoločnú pravicovo-ľavicovú vládu Ľud slobody - Demokratická strana. **Berlusconi** akceptoval, že premiérom sa stane umiernený ľavičiar (ktorý však vyšiel z katolíckeho prostredia) **E. Letta** a ľavičiar zasa akceptovali, že podpredsedom vlády a ministrom vnútra bude **A. Alfano** (čo bolo pre **Berlusconiho** dôležité v súvislosti s ne/doriešením jeho početných politických a ekonomických káuz a škandálov), ktorého si medzitým **Berlusconi** vybral ako svojho potenciálneho nástupcu a budúceho stredopravicového lídra.

Mimochodom, ľavicová Demokratická strana, ktorou už dlhodobo zmieta boj o líderskú pozíciu, vstúpila do vlády v naozaj nevhodnom okamihu – kým predtým totiž mohla využívať **Berlusconiho** politické, ekonomické neúspechy a škandály vo svoj prospech, dnes sa stala jej spojencom, aj keď tento výraz jej predstavitelia neradi používajú. Nad spojenectvom s pravicovým lídrom však mali rozmýšľať skôr, napríklad vtedy, keď existovala reálna možnosť spolupráce s **Grillom**, či vtedy, keď sa po neúspešných povolebných rokovaníach hovorilo o možnosti vypísania nových parlamentných volieb, ktoré mohli ľavicu favorizovať. Keďže sa však rozhodli tak, ako sa rozhodli, budú musieť počítať aj s negatívnymi dôsledkami vo svojom elektoráte.

Navyše, **A. Alfano** sa ukázal ako autonómny politik a neodsúhlasil všetko tak, ako by si v strane predstavoval **Berlusconi**. Aj vďaka nastupujúcej líderskej

pozícii **Alfana** a strácajúcej sa pozície **Berlusconiho** niekoľko ministrov pravicovo-lavicovej vlády za PdL pohrozilo demisiami. Aj keď magnát uvažoval o viacerých možných alternatívach, vrátane pádu vlády, napokon sa rozhodol vládu podporiť. **Berlusconi** a **Alfano** však spustili v PdL vnútrostranícky a personálny boj, ktorý viedol k prekvapujúcemu a neočakávanému kroku – **Berlusconi** na jeseň 2013 oznámil návrat k strane *Forza Italia* a „očistu“ od nerozhodnutých alebo proti nemu stojacich straníckych kolegov a **Alfano** vznik strany Nová centristická pravica (*Il Nuovo Centrodestra*). K **Alfanovi** sa pripojili ministri za pôvodnú PdL a časť poslancov parlamentu a senátu. Staronový projekt – stranu *Forza Italia* – **Berlusconi** definoval ako „stranu liberálno-ludovú a liberálno-socialistickú, ktorá je spojená s umiernenou pravicou a je otvorená kultúre reformovanej lavice, ako stranu nekonzesionálnu, no uznávajúcu historickú a duchovnú úlohu katolíckej cirkvi“ (z Charty hodnôt *Forza Italia*). Z uvedeného je zrejmy ideový posun novej FI k centristickému priestoru.

Pokiaľ ide o Novú centristickú pravicu, jej predseda sa evidentne snaží využiť **Berlusconiho** problémy so zákonom a zaujať pozíciu lídra. Domnieva sa, že voliči, ktorým prekážali expremiérove politické a ekonomické excesy či spojenie s **A. Mussoliniovou** (ktorá ostala vo *Forza Italia*), odovzdajú hlas práve jemu. Navyše, môže využiť aj regionálny rozmer – **Alfano** pochádza z juhu Talianska a má za sebou úspešnú kariéru v regionálnej politike na Sicílii, skúsenosti v exekutive (v **Berlusconiho** vláde v rokoch 2008 – 2011 bol ministrom spravodlivosti) a v parlamente (ako poslanec za pôvodnú *Forza Italia*) a doteraz viedol pomerne bezproblémový a bezúhonný súkromný život (toto podotýkame najmä preto, lebo politickú kariéru začínal v radoch kresťanských demokratov a predpokladáme, že hlasy budú smerovať najmä z uvedenej komunity). Sicílsky politik avizoval potrebu podpisu tzv. vládnej zmluvy, v ktorej sa zaviazže vykonať konkrétne kroky a opatrenia (zmena volebného zákona, usporiadanie kompetenčných vzťahov na osi parlament-senát), ekonomiky (škrty v oblasti verejnej sféry, zmeny v daňovej politike v relácii s produktivitou práce) a spravodlivosti. Jeho výroky o „centristickej pravici budúcnosti“, ako svoju novú stranu definoval, dávajú tušiť, že má ambície jednoznačne ovládnuť uvedený priestor. Prekvapivo však vyznievajú jeho výroky o tom, že by chcel byť alternatívou voči ľavici – jeho strana je totiž stále súčasťou spoločnej pravicovo-lavicovej vlády a ľavicová Demokratická strana je stále jeho vládny (i keď nie ideovo a ideologicky príbuzným) partnerom. Uvedené antiľavicové vymedzenie je pravdepodobne začiatkom či prípravou na nadchádzajúce parlamentné voľby (možno i predčasné) a zdá sa, že spojenie s ľavicou chápe

len ako dočasné a vynútené aktuálnou spoločensko-politickou situáciou po voľbách v roku 2013. Najbližší čas tak môže využiť na budovanie štruktúr strany po celej krajine, teritoriálne zázemie a celkovo jej personálne zabezpečenie. Hlavným leitmotívom a nosnou lexémou **Alfanovej** politickej komunikácie sa stala „jasnosť“ (v taliančine *chiarezza* – v prvotnom význame jasnosť, v širšom politickom kontexte jednoznačnosť, razantnosť). Tento výraz použil v zmysle „vláda jasnej dohody“, čo je slovná hračka, resp. motivicky upravená verzia výrazu „vláda širokej dohody“, ako politológovia a žurnalisti nazvali **Lettovu** vládu). „Jasne“ provláadne, nie však spravodlivo, sa však alfanovci a vtedy ešte aj berlusconiovci zachovali aj v prípade kontroverzných tém – po päťdesiatich dňoch vlády nevyzvali na odstúpenie novovymenovanú ministerku pre rodovú rovnosť **J. Idemovú**, ktorá mala nezrovnalosti v daňovom priznaní (napokon odstúpila sama, jej ministerstvo zrušili a kompetencie rezortu rozdelili medzi viaceré ministerstvá), podporili zotrvanie ministerky spravodlivosti **A. Cancellieriovej**, aj napriek tomu, že nad rámec funkcie intervenovala za prepustenie väzňa a vyhýbavo sa postavili k prípadu „Alfanogate“ (v súvislosti s vydaním občana Kazachstanu, ktorý mal v Taliansku štatút ochrany) a podobne.

Záver

Doterajší politický projekt zjednocovania stredopravicových strán, ktorý doteraz realizoval **Berlusconi**, tak stroskotal a zlyhal práve kvôli nemu samotnému. Ku krízovému vývoju v stredovom a v stredopravicovom politickom spektre negatívne prispelo aj štiepenie v strane expremiéra **M. Montiho**, najmä na líderskej osi **Monti-Casini** (reprezentant reformovanej kresťanskej demokracie, *Unione di Centro*), ktorí sa zúčastnili na posledných voľbách v spoločnom zoskupení Občiansky výber (*Scelta civica, SC*). **Montiho** nízke volebné preferencie sú odpoveďou občanov na tvrdé ekonomické opatrenia, ktoré museli v podobe záchranných hospodárskych a sociálnych balíčkov zaplatiť samotní občania. Expremiér, bývalý eurokomisár a uznávaný ekonomický odborník, pôsobiaci v poslednom čase v akademických kruhoch, sa však s vysokou politikou nelúči – stal sa totiž doživotným senátorom Talianskej republiky. Pravicu doplnila po roku 2012 aj formácia Talianski bratia (*Fratelli d'Italia*) s líderkou **G. Meloniovou**, ktorá sa prihlásila k ideám národného a sociálneho konzervativizmu a k hodnotám pôvodnej Národnej aliancie. Ako sa vyjadrila, chce byť „treťou cestou“ pravice (t. j. **Berlusconiho Forza Italia**, **Alfanova** Nová centristická pravica a jej Talianski bratia). Nízke

preferencie hnutia jej však veľkú nádej na samostatnú politiku a ani na líderskú pozíciu zjednotenej pravice nedávajú.

Tenzia v stredopravicovom priestore napokon vyvrcholila hlasovaním v senáte, ktorým 27. novembra 2013 **Berlusconi** po dvadsiatich rokoch pôsobenia v politike odňali mandát poslanca.

Literatúra:

- AMADORI, A. 2002. *Mi consenta*. Milano: Libri Scheilwiller, 2002. 165 s. ISBN 88-7644-314-2
- BOBBIO, N. – MATTEUCCI, N. – PASQUINO, G. 1993. *Il Dizionario di politica*. Torino: UTET, 2004. 1040 s. ISBN 88-7750-879-5
- CALISE, M. 2010. *Il partito personale. I due corpi del leader*. Roma-Bari: Editori Laterza, 2010. 165 s. ISBN 978-88-420-9217-9
- CECCARINI, L. – DIAMANTI, I. 2011. Italiani, malgrado tutto. In *Limes. Rivista italiana di geopolitica. L'Italia dopo l'Italia*. Roma: Gruppo Editoriale L'Espresso, 2011. ISBN 978-88-8371-341-5, s. 23-35.
- IGNAZI, P. 2008. *Partiti politici in Italia. Da Forza Italia al Partito democratico*, 2008. Bologna: Il Mulino, 2008. 141 s. ISBN 978-88-15-12530-9
- KRNO, S. 2006. *Typológia politických strán*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, Katedra politológie a politických štúdií, 2006. 176 s. ISBN 80-8050-940-9
- KULAŠIK, P. 2005. *Politológia*. Hlohovec: Efekt Copy, 2005. 279 s. ISBN 80-969280-9-0
- ORSINA, G. 2013. *Il berlusconismo nella storia d' Italia*. Venezia: Marsiglio, 2013. 239 s. ISBN 978-88-317-1298-9.
- PASQUINO, G. 2006. *Il sistema politico italiano*. Bologna: Bononia University Press, 2006. 236 s. ISBN 88-7395-000-0
- PROCACCI, G. 1997. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. 493 s. ISBN 978-80-710-6152-6
- PRANDO, P. – ŠUŠA, I. 2012. *Taliansko. Vybrané kapitoly z politiky, stranického systému a politickej komunikácie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, 2012. 130 s. ISBN 978-80-557-0348-0
- RANIOLO, F. 2002. *La partecipazione politica*. Bologna: Il Mulino, 2002. 260 s. ISBN 88-15-08301-4
- SARTORI, G. 2009. *Il Sultanato*. Roma-Bari: Editori Laterza, 2009. 172 s. ISBN

978-88-420-8914-8

SARTORI, G. 2005. *Strany a stranické systémy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, 467 s. ISBN 80-7325-062-4

SARTORI, G. 2006. *Mala costituzione e altri malanni*. Roma-Bari: Editori Laterza, 2006. 198 s. ISBN 88-420-7914-6

SARTORI, G. 2004. *Mala tempora*. Roma-Bari: Editori Laterza, 2004, 535 s. ISBN 88-420-7122-6

STRMISKA, M. – HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. – CHYTILEK, L. 2005. *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, 2005. 728 s. ISBN 978-80-7367-038-2

ŠUŠA, I. 2013. Berlusconiho koniec? 2013. In *PRAVDA*, roč. 23, č. 197, s. 39.

ŠUŠA, I. 2004. Jazyk politiky a Silvio Berlusconi. In *Analytické sondy do textu 1*. Banská Bystrica: Filologická fakulta Univerzity Mateja Bela, Katedra slovakistiky, 2004, s. 94-100.

UŠIAK, J. – NEČAS, P. 2011. Sociálny a politický sektor v kontexte bezpečnosti štátu. In *Politické vedy*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 2011, s. 30-49.